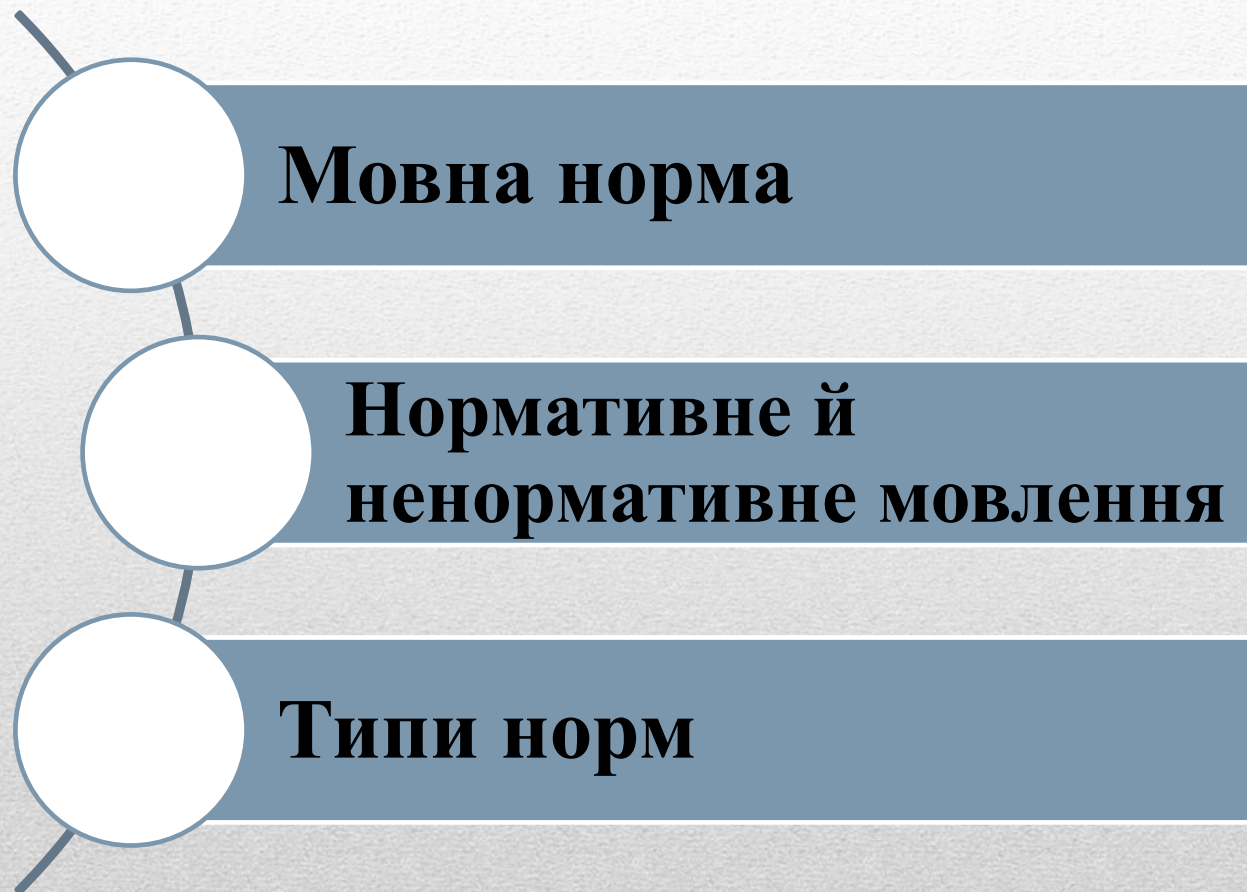

Нормативне й ненормативне мовлення. Типи норм

**Поняття
норми в
сучасній
українській
літературній
мові**

Мовна норма

Мовна норма — це сукупність усталених мовних засобів, що відповідають системі мови й сприймаються як зразок у суспільстві.

Мовні норми :

- ❖ норми вимови (орфоепічні);
- ❖ норми наголошування (акцентуаційні);
- ❖ фразеологічні норми;
- ❖ норми словотворення;
- ❖ морфологічні норми;
- ❖ синтаксичні норми;
- ❖ стилістичні норми;
- ❖ орфографічні норми;
- ❖ пунктуаційні норми.

Норми вимови (орфоепічні)

Виявляються в усталеному, закріпленому традицією вимовлянні ненаголошених голосних звуків, дзвінких і глухих приголосних, різних звукосполучень, окремих граматичних форм, у правильному наголошуванні слів. Регулюють вимову звуків і звукосполучень.

Наприклад, такими нормами є тверда вимова шиплячих [час], губних, вживання фрикативного г [голос] та проривного г [грунт], у дієсловах – ться – [ц:¹а], наприклад, дивиться – [диви^ец:¹а].

ФОНЕТИЧНІ НОРМИ

Стосуються закріпленого у всенародній літературній практиці вимовляння голосних і приголосних звуків, різних сполучень звуків.

Наприклад, у слові джерело перший звук є злитим [дж] і саме так слід його вимовляти; обидва звуки [е] в ненаголошеній позиції вимовляємо як [e^и], тобто з певним наближенням до [и], а звуки [р] та [л] мають у цьому слові таку ж природу, як і поза словом.

Норми наголошування (акцентуації)

Регулюють вибір варіантів розташування і переміщення наголошеного складу серед ненаголошених.

Наприклад, можна бАйдуже-байдУже; не можна довільно зАмок і замОк – це різні слова-омографи; треба фенОмен, текстОВИЙ, фаховИЙ, одинАдцять.

Норми словотворення

Регулюють вибір морфем при словотворенні, їх розташування і сполучення у складі нового слова. Наприклад, можна *спостерігач* – не можна спостерігальник, спостережувач.

Лексичні норми

Регулюють вживання слів у властивому їм значенні, закономірності лексичної сполучуваності. Охоплюють ті лексичні значення слів мови, які закріпилися за словами.

Наприклад, на означення зустрічі двох чи кількох осіб (здебільшого за домовленістю) вживається слово *«побачення»*, а не *«зобачення»* (діалектизм); нормативним є словосполучення *грудна клітка*, а не *грудна клітина*.

Фразеологічні норми

Виявляються в такому вживанні фразеологізмів (стійких словосполучень), коли не спотворюються їхній зміст і граматична будова.

Наприклад, *за боки братися*, тобто «сильно сміятися»; *на вудочку попастися* — «дати себе ошукати, обдурити».

Морфологічні норми

Полягають у правильному вживанні морфем (значущих частин слова). Регулюють вибір варіантів морфем при словозміні і варіантів її поєднання з іншими словами, наприклад, вибір правильного закінчення.

Наприклад, можна *грошей*, не можна *ношей* (треба *нош*), можна – у мові фольклору та художньому стилі літературної мови – *зелен, дрібен*, не можна *молад, стар*).

Наприклад, іменники «солдат», «відкриття» слід уживати в родовому відмінку множини тільки із закінченням *-ів* (солдатів, відкриттів).

Синтаксичні норми

Виявляються в усталених зразках побудови словосполучень, речень, у способах поєднання слів і речень. Регулюють вибір варіантів побудови словосполучень і речень.

Наприклад, не можна «Іхтіандр врятував дівчину від акули, з якою потім познайомився», можна *«Іхтіандр врятував від акули дівчину, з якою потім познайомився»*.

Норми *словотворення,*
морфологічні і
синтаксичні іноді
об'єднують в одну групу —
граматичні норми.

Стилiстичнi норми

Дотримання їх забезпечує найбільш раціональне вираження думки за певної конкретної життєвої ситуації, оскільки при цьому максимально враховуються мета, характер мовлення і стильова приналежність слів (уживаються слова урочистого звучання або фамільярні, згрубілі, з тим чи тим значенням суб'єктивної оцінки — зменшеності чи зневажливості тощо); унаслідок цього мовне оформлення поетичного твору відрізняється від оформлення заяви, замітки до газети чи наукової праці з хімії; допускається лише певна синтаксична сполучуваність певного слова з іншими.

Стилiстичнi норми

Наприклад, стилiстично нормативними є словосполучення «у змаганнях беруть участь» (а не приймають участь), «екзамени складають» (а не здають) тощо. Слова «серце, серденько; очi, оченята, баньки, балухи» вживаються у розмовному стилi, а в науковому – тiльки серце, очi).

Пунктуаційні норми

Визначаються правилами вживання розділових знаків у письмовому тексті.

Лексичні помилки

1. Уживання слів у невластивому йому значенні.
2. Невдалий добір синонімів або невміння їх підбирати, у тому числі і контекстуальних.
3. Сплутування різних за значенням, але близьких за звучанням (пароніми).
4. Уживання зайвих слів (плеоназми).
5. Лексичні анахронізми, тобто слова, що не відповідають нормам певної епохи.
6. Порушення лексичної сполучуваності слів.
7. Повторення спільнокоренових слів (тавтологія).
8. Змішування однозначних і багатозначних слів.
9. Змішування багатозначних слів і омонімів.
10. Неправильне вживання слів іншомовного походження.
11. Зайві в мовленні, беззмістовні слова (слова-паразити).
12. Сплутування українських і російських слів.
13. Невиправдане калькування російських слів та словосполучень.
14. Неправильне вживання міжмовних омонімів.
15. Вживання фразеологізмів у невластивому значенні.
16. Перекручення фразеологізмів, змішування елементів двох фразеологізмів.
17. Невиправдане вживання застарілої лексики (архаїзмів).

Редагування речень

- Лексика української мови формувалася на протязі довгого історичного розвитку.
 - Мова являється неоціненим скарбом народу.
 - У становленні мовних літературних норм головну роль зіграла художня література.
 - Мова існує в усній і письмовій формах.
 - Мова наша живе не дивлячись на заборони і переслідування на протязі століть.
 - Творцем літературної мови стає культурна особистість.
-